

Сага за младия
АСТАРУХ
принцът от разсъмването

Захари Златев

Сага за младия

АСТАРИХ

принцът от разсълването

© Захари Златев, автор, 2010 г.
© Кремена Пенчева, художник, 2010 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2010 г.

ISBN 978-954-398-046-8

издателска къща **труд** 2010

СПИСЪК НА ГЛАВНИТЕ ГЕРОИ

Константин	Император на Източната Римска империя (Византия) след 668 година, известен е под името Константин IV, използва всякакви дипломатически средства, за да предотврати нападения срещу северните граници на империята (от авари и номадски племена), което ще направи възможно използването на всички военни ресурси за защита на столицата Константинопол срещу арабите.
Кубрат	Български владетел след 617 година. През първите две години България е била фактически управлявана от Гостун. Кубрат се оттегля в северните части на страната през 666 година и неговият най-стар син Баян става фактическият владетел на държавата. Когато в 669 година Баян решава да сътрудничи с враговете на България, хазарите, Кубрат се връща в столицата на България – Фанагория (разположена в Кавказ, близо до Кримския полуостров). Той поема отново фактическото управление, отстранява Баян, декларира, че синът му Аспарух ще бъде негов наследник и изпраща своя главен съветник Органа да доведе принц Аспарух от Константинопол в България.
Аспарух	Български принц, трети син на българския владетел Кубрат; прекарва пет години в Константинопол; учи (заедно с Анастасиос) във висшата школа; участва (пак заедно с Анастасиос, както и с много други млади римски благородници) в няколко военни кампании срещу арабите през летните ваканции; извикан е от баща си Кубрат да се върне в България и да му помогне да спре нашествието на хазарите.
Органа	Главен съветник на българския владетел Кубрат; пристига в Константинопол, за да убеди принц Аспарух да се върне в България.

Ирина	Римска принцеса, роднина на императора, който я нарича леля и цени високо нейните съвети; в тесни дружески отношения с българския владетел Кубрат; помага на Аспарух да започне пътуването си от Константинопол за България.
Зое	Дъщеря на Ирина, влюбена в Аспарух; придружава Аспарух, Органа, Ирина и брат си Анастасиос в пътуването от Константинопол за България.
Анастасиос	Син на Ирина, връстник на Аспарух; учи заедно с него във висшата школа, участва през летните ваканции в няколко военни кампании срещу арабите заедно с Аспарух, придружава майка си, Органа, Аспарух и сестра си Зое в пътуването от Константинопол за България.
Роделинде	Дъщеря на вожда на северите (северите са били потомци на готите, които са останали на Балканския полуостров, когато готите са се преселили в Италия).
Тотила	Син на вожда на северите и брат на Роделинде.
Реан	Водач на отряди, охраняващи търговци по време на техните дълги и опасни пътувания по пътищата на коприната от Римската империя и България до Източната империя (Китай).
Берук	Кавкан (втората по важност титла в Древна България) и главнокомандващ на българската армия.
Сабин	Велик боила (висока благородническа титла в Древна България), един от висшите офицери в българската армия.
Ирбис	Хазарски хаган, спечелил няколко битки срещу българската армия преди 670 година.

КАРТИ И ТАБЛИЦИ, СВЪРЗАНИ СЪС СЪБИТИЯТА, ОПИСАНИ В ТАЗИ КНИГА

A. Маршрутът, следван от Аспарух и неговите спътници

1. Непрекъснатата линия: актуалният маршрут, следван от Аспарух и неговите спътници.
2. Пунктирна линия: маршрутът, който Аспарух и неговите спътници биха следвали, ако Фанагория не беше окупирана от хазарите.
3. Щрихирана линия: морският маршрут от Константинопол до Фанагория, опасен маршрут, защото военните кораби на римляните контролирали изхода от Босфора към Евксинския понтус (Черно море).

Забележки:

(А) Географските наименования, използвани през Ранното средновековие, са цитирани в картата.

(В) Границите на съвременните държави от региона са представени в картата.

(С) Тази комбинация (наименования от Ранното средновековие и настоящи граници на съответните държави) позволява да се види веднага в кои съвременни държави се намират цитираните градове, реки, планини и провинции.

(D) Настоящите наименования на градове, реки, планини и провинции са изброени в таблицата, която е поместена след картите.

В. Маршрутите на българската армия и на Кубрат с неговите спътници

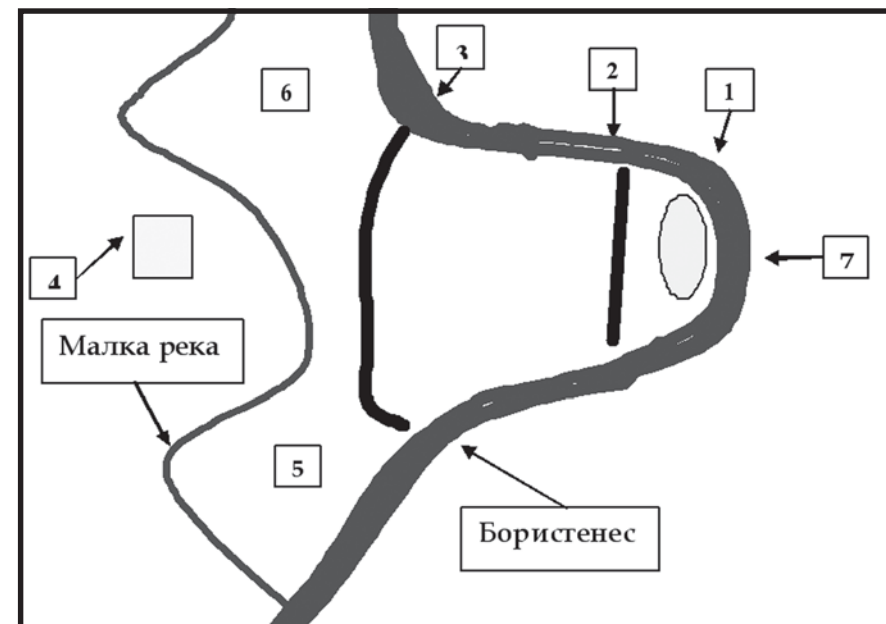
1. Непрекъснатата линия: маршрутът, следван от армията, за да се придвижи до мястото, където се е очаквало хазарите да пресекат реката Бористенес.

2. Пунктирна линия: маршрутът, следван от армията, за да се придвижи до мястото, където хазарите в действителност са пресекли реката Бористенес.

3. Щрихирана линия: маршрутът от Онгъл до имението на Кубрат, следван от Кубрат и неговите спътници Ирина, Зое и Роделинде.

Забележки: същите като в предишната карта.

С. Позиции на българската и хазарската армия преди първото сражение

1. Лагерът на хазарите
2. Защитните съоръжения, построени от хазарите
3. Защитните съоръжения, построени от българите
4. Лагерът на българите
5. Южният хълм, откъдето Берук и Аспарух са наблюдавали движението на хазарите
6. Северният хълм, защитаващ левия фланг на българската армия
7. Мястото, където хазарите са започнали да строят понтонен мост

D. Съответствие между географските имена в картите и модерните имена и страни

Име в картата	Съвременно име	Съвременна страна
Abdera	Абдера	Гърция
Adrianopol	Едирне	Турция
Apollonia	Созопол	България
Asia Minor	Мала Азия (Анадол)	Турция
Borysthene	Днепър	Украйна, Руска федерация
Chersonesos in Taurica	Археологичен резерват близо до Севастопол	Украйна
Constantinople	Константинопол (Истанбул)	Турция
Province Dacia	Дакия (част от Румъния)	Румъния
Euxine Pontus	Черно море	
Haemous	Стара планина	България
Hierasus	Река Прут	Румъния, Молдова
Province Lower Moesia	Мизия (Северна България)	България
Marcianopol	Само руини са запазени	България
Melenikva	Мелник	България
Meotida	Азовско море	
Nikopolis ad Istrum	Само руини са запазени	България
Odesos	Варна	България
Ongal	Не съществува вече	Украйна, Молдова
Olbia	Археологичен резерват	Украйна
Pautalia	Кюстендил	България
Phanagoria	Само руини са запазени	Руска Федерация
Rodopi	Родопи	България, Гърция
Taurica	Кримски полуостров	Украйна
Thessaloniki	Тесалоники (Солун)	Гърция
Thrace	Тракия	България, Гърция, Турция
Tomis	Констанца	Румъния
Tyras	Само руини са запазени	Украйна

първа част

СТОЛИЦАТА НА
РИМСКАТА ИМПЕРИЯ

1. Едно неочаквано предаожение

Елитът на военните лидери на империята беше поканен на голяма тържествена вечеря, която се даваше от стратега¹ Леон. Палатът на Леон беше разположен недалеч от императорската резиденция. Тази част от Константинопол² беше резервирана за най-знатните от знатните фамилии на империята. Палатът беше притежание на фамилията на Леон от времето на Константин Велики³ и стратегът обичаше много да подчертава този факт.

Леон празнуваше своя последен военен успех във войната срещу арабите. Този успех не беше в никакъв случай някаква значителна победа, но в тези тежки времена, когато империята претърпя дълга серия от горчиви поражения, даже и една малка победа заслужаваше да се чества по най-тържествен начин. Това беше фактически единствената успешна военна операция на римската армия през настоящата 669 година.

Пируването беше в своята последна фаза. Всички участници, или поне повечето от тях, бяха вече изпили големи количества от хубавото вино на стратега. Много тостове с пожелания за повече и по-големи успехи на Леон, някои от тях искрени, но повечето не, бяха вдигнати и изпити. Стратегът беше учтиво поканен да опише спечелената битка. Той направи това с голямо задоволство в дълга, много дълга и патетична реч. Всички гости го аплодираха дълго, когато той завърши разказа си, но това се дължеше преди всичко на факта, че спря да говори, а

¹*Стратег: висш офицер в армията на Източната Римска империя. Стратегът е имал също и много административни задължения в областта (темата), където е служил.*

²*Константинопол: столица на Византийската империя (жители на империята я наричали Римска империя; името Византийска империя е било създадено от историците много по-късно). Градът е бил наричан Константинополис от своите граждани. В наше време официалното име на града е Истанбул. Името Константинопол също се използва в говорещите английски език страни. Името Цариград се е използвало в България през Средновековието и все още продължава да се използва.*

³*Константин Велики: римски император (324–337), приел християнството като официална религия в Римската империя и преместил столицата от Рим във Византион (градът бил преименуван на Константинопол, град на Константин).*

не защото слушателите оцениха високо съдържанието на изпълнената с прекалено много детайли реч. Аспаруховият съсед на масата, млад участник в битката, когото Аспарух познаваше много добре от висшето училище, му каза по-късно, когато Леон приключи своето помпозно повествование, че победата е дошла като едно много щастливо следствие от умелите действия на младшите офицери на стратега. Тези офицери са правили през цялото време на битката отчаяни усилия да тълкуват правилно и даже да видоизменят по подходящ начин, но без да демонстрират неподчинение, някои много неясни команди на стратега, които в противен случай биха довели до катастрофа. Като истинско чудо можеше да се обясни фактът, че усилията на младшите офицери бяха завършили толкова успешно.

След вечерята гостите се разделиха на много малки групи, продължавайки да пият и обсъждайки най-различни проблеми. Най-вече проблемите, свързани с неспирните въоръжени набези на армиите на арабския халифат срещу империята бяха обсъждани, поне в началото. Постепенно обаче все повече и повече участници започнаха да разказват сплетни за общи познати, които бяха напоследък в циркулация сред столичното висше общество. Всички тези истории, в повечето случаи доста зловни, засягаха, разбира се, само хора, които не бяха между присъстващите на това празненство. Високите смехове, които започнаха да долитат от различни места, означаваха, че много от гостите са преминали, както беше обичайно за такива събирания, на които само военни бяха поканени, към размяна на забавни и даже неприлични истории и анекдоти. Благородниците на Римската империя бяха запазили чудесното си настроение даже и в тези много тежки времена.

Аспарух не се присъедини към никоя от групите. Той стоеше съвършено сам в един ъгъл на огромната зала. Поканата за празненството беше много голяма изненада за него. Той не беше никакъв приятел на много гордия, но също и много скупен стратег. Преди настоящия прием Аспарух и Леон се бяха срещали не повече от два-три пъти. Аспарух не беше военен, въпреки че беше участвал, като доброволец през летните ваканции, в няколко военни операции в Азия Минор⁴ против арабските нашественици. Обикновено той отклоняваше вежливо поканите да участва в подобни празненства. Този път обаче Аспарух не можеше да изпрати своите съжаления за невъзможността да приеме учтивата покана. Вестоносецът, който му предаде поканата, извести първо, че императорът лично ще присъства на вечерята. Веднага след това добави, че се очаква и той, принц Аспарух, също да присъства.

⁴*Азия Минор: Мала Азия (Анадол).*

Вестоносецът настойчиво повтори няколко пъти последната част на своето съобщение. Съвършено ясно беше, че някаква много важна личност, може би самият император, настояваше Аспарух да дойде в палата на Леон тази вечер.

„Така е – мислеше си тъжно Аспарух, – това и само това е причината да бъда тук. Необходимо беше да приема поканата на Леон. Но аз все още не разбирам защо вестоносецът настояваше толкова много да дойда тук“.

Аспарух помнеше много добре, че точно преди да отпътува от Фанагория⁵ за Константинопол, неговият баща, кана-субиги⁶ Кубрат⁷, владетелят на България, сега беше може би по-правилно да се каже бившият български владетел, го посъветва да бъде много внимателен. В столицата на империята той би трябвало винаги и на всяка цена да избягва действия, които могат да предизвикат недоволствието или на императора, или на някой от неговите висши служители.

Аспарух също беше пил заедно с другите, но не твърде много. Той нямаше абсолютно никакво желание да пие повече, а мислеше как да намери някакъв удобен начин да напусне празненството, без да бъде обвинен, че е неучтив. Но това не беше никак лесно. Докато обмисляше как да открие задоволително решение на своя проблем, Аспарух забеляза, че императорът, Константин⁸, започна бавно да се приближава към ъгъла, където стоеше той, отбягвайки решително всички, които се

опитваха да го заангажират в разговор. Аспарух предположи, че императорът идваше при него. Много скоро се оказа, че това предположение е съвсем правилно. Константин наистина дойде при него и веднага, без никаква подготовка, каза:

– Аспарух, аз знам много добре, че ти нямаш никакво желание да пиеш повече вино и да слушаш всичките тези неприлични истории, повечето от които си слушал много пъти край лагерните огньове по време на военните кампании. Ела с мен! Ще намерим някъде спокойно място, където ще можем да седнем удобно и ще пием някакъв добре изстуден сок. Аз искам да обсъдя някои много важни неща с теб.

Това беше голяма изненада. Много хора разбираха отлично, че Аспарух не обича твърде много младия император, и Аспарух беше също съвсем сигурен, че Константин на свой ред не питае никакви топли чувства към него. Аспарух се поколеба за момент, но почти веднага кимна утвърдително, защото беше невъзможно да откаже да изпълни предложение, направено от самия император. Константин повика един сервитьор и му даде две кратки, но решителни заповеди:

– Намери подходяща стая, където аз ще мога да говоря с този млад човек и където никой не трябва да ни смущава! Донеси ни там разхладителни напитки и плодове!

Сервитьорът се поклонил учтиво и без да каже нещо, ги заведе в малка, но богато мебелирана стая в противоположното крило на палата, където шумът от голямата зала почти не се чуваше. Той ги остави за известно време сами в стаята, но скоро се върна придружен от двама помощници, които носеха подноси с много плодове и разхладителни напитки.

– Това е чудесно – каза Константин. – Сега ни остави сами и се погрижи, както вече казах, никой да не ни безпокои.

Сервитьорът направи дълбок поклон и каза, че всичко ще бъде направено точно както императорът заповядва. След това той и двамата му помощници бързо напуснаха стаята. Аспарух остана сам с Константин. Българският принц беше почти на осемнадесет години, с черни коси и кафяви очи. Той беше висок и на пръв поглед телосложението му изглеждаше твърде крехко и нежно. Но това беше измамващо около впечатление. Всъщност неговото физическо състояние беше отлично благодарение на постоянните тежки тренировки както във висшето училище, така и по време на летните военни кампании срещу арабите. Аспарух участваше с успех в съревнования с най-силните и най-бързите атлети на висшето училище. Императорът беше не повече от две години по-възрастен от Аспарух. Той беше със светли коси и широки плещи, приличащ много на знаменития си пращядо

⁵Фанагория: някои историци твърдят, че Фанагория е била столица на България, когато държавата е била управлявана от Кубрат. Градът е бил разположен в северната част на Кавказ и недалеч от Кримския полуостров, където Източната Римска империя все още е владеела териториите около Херсон. Фанагория не съществува вече, само руини показват мястото, където е бил разположен градът.
⁶Кана-субиги: титлата на владетеля на България, преди християнството да бъде въведено като официална държавна религия (което станало през периода от 863 до 865 година). Няколко български владетели твърдят, че тази титла им е дадена от Бога. Поради този факт някои историци правят извода, че старата религия на българите е била монотеистична.

⁷Кубрат: български владетел, носещ титлата кана-субиги. Формално, Кубрат е станал кана-субиги в 617 година, но държавата била фактически управлявана от Гостун през първите две години, докато Кубратовият най-стар син Баян управлявал фактически страната през периода 666–669. През своето управление Кубрат увеличил мощта на българската държава. Страната била разположена в южните части на Украйна и северните части на Кавказ. Тя е спомената в няколко хроники от Ранното средновековие под името „Великата Стара България“. В края на своето управление Кубрат имал огромни проблеми с хазарите.

⁸Константин: император на Източната Римска империя през периода от 668 до 685 година под името Константин IV.

Хераклиус⁹. Той беше много висок, по-висок от Аспарух. Константин беше вече женен и имаше син, който се наричаше Юстиниан – на името на един от най-блестящите императори, сполучил да завладее отново почти всички територии на старата Римска империя. Константин работеше много, прекалено много. Той всеки ден прекарваше много часове или на работната си маса, или в инспекции на военни поделения и крепостни укрепления в столицата. Огромните му усилия да подготви колкото е възможно по-добре империята за приближаващата се съдбоносна битка с арабите се оценяваха много високо от всички. Константин беше почти винаги много сериозен, никога не се шегуваше и много рядко се усмихваше.

Аспарух очакваше търпеливо императора да започне разговора, но Константин явно не бързаше. Двамата млади мъже стояха мълчаливо няколко минути. Най-накрая императорът реши да наруши мълчанието:

– Нека първо да опитаме плодовете, които ни донесоха. Аз съм сигурен, че това грозде е много вкусно, и мисля да го опитам. Ти какво желаеш? Избери си сам, моля!

– Аз ще взема също от гроздето.

Аспарух изрази съгласието си да опита гроздето много тихо. Всъщност това бяха първите думи, казани от него след идването на Константин. Ясно беше, че Аспарух нямаше много голямо желание да разговаря с императора.

Без да кажат ни дума, двамата изядоха гроздето, което бяха взели от подноса, наляха си сок и започнаха бавно да го отпиват. Мълчанието беше вече станало тягостно, когато Константин реши, че е време да започне сериозен разговор.

– Твърде жалко е, че ние двамата, ти и аз, не се обичаме много. Аз мисля, че фактически имаме много общи интереси и можем успешно да работим заедно в много направления. Но не искам да започна нашия разговор с тази тема. Надявам се, че ще имаме възможност да обсъдим нашето сътрудничество друг път, а може би даже в края на настоящата среща.

Константин замълча. Може би той очакваше някакъв отговор, но Аспарух също мълчеше. По-вероятно беше обаче, че императорът не

⁹*Хераклиус: император, родоначалник на династия, управлявала Източната Римска империя през периода 610–711 (с едно прекъсване от десет години през периода 694–705). През неговото управление гръцкият език станал официален в империята и императорите започнали да използват гръцката титла василевс. В българската литература обикновено се използва името Ираклий (името, използвано в тази книга, е произведено директно от английската транскрипция Heraclius).*

знаеше как точно да продължи разговора. След дълга пауза Константин зададе един съвсем неочакван въпрос:

– Аспарух, би ли ми казал, как смяташ да разрешиш всичките твои проблеми, които са свързани с моята братовчедка Зое?

Аспарух беше почти зашеметен. Той очакваше, че Константин ще зададе различни въпроси, но не и този. Объркани и тревожни мисли започнаха една след друга да преминават през главата му.

„Как е успял Константин да узнае за моята връзка със Зое? Ние двамата, тя и аз, винаги се стараехме да не издаваме нашите чувства. Аз никога не смеех да говоря с нея в присъствието на други хора. Въпреки това ясно е, че Константин знае не само, че аз обичам Зое, но също и за големите трудности, които се появиха в последно време. Императорът получава, разбира се, информация от много източници, но аз мислех, че това е наша тайна и само наша тайна. Изключено е Зое да е уведомила Константин за нашите отношения. Не, не, това е невъзможно. Е, да, Ирина, майката на Зое, също знае нашата тайна. Това беше неизбежно. Преди три седмици имах един много неприятен разговор с Ирина. Веднага след нашия разговор тя изпрати дъщеря си някъде. Но не вярвам, че след нашата последна среща Ирина е обсъждала отношенията между Зое и мен с нейния родственик императора“.

Два важни въпроса, отговорите на които Аспарух много би искал да знае, възникваха отново и отново, едновременно с горните мисли, в съзнанието му:

„Защо Константин започва да дискутира моите отношения със Зое и защо той прави това точно сега, на празненството на Леон? Съвсем необичайно е да се дискутират такива сериозни проблеми на подобни събирания“.

Константин наблюдаваше с нескрито любопитство много объркания и почервенял от смущение младеж. Накрая той започна съвсем неочаквано да се смее. Изражението на неговото красиво лице ставаше необикновено дружелюбно, когато се смееше. За своя голяма изненада Аспарух констатира, че той не се разсърди, когато императорът започна да се смее. Винаги когато Константин беше в такова добродушно настроение, Аспарух забравяше или поне почти забравяше за своята неприязън към него.

„Той става съвсем друг човек, когато се смее. Би било много по-добре, ако Константин е малко по-често такъв приятен и дружелюбен човек“, мислеше си Аспарух.

– Добре, добре – продължи в това време Константин, – нека да започнем с най-важния въпрос. Знаеш ли къде е тя сега? И не ми казвай, много те моля, че това не те интересува. За да избегнем недоразуме-

ния, трябва да ти кажа, че не е майката на Зое, която ме информира за близките, прекалено близките отношения между нейната дъщеря и теб. Аз имам много други източници за информация. Самият аз винаги съм те наблюдавал много внимателно, когато вие двамата сте заедно на различни приеми. Добре, добре – продължи бързо Константин, когато видя, че Аспарух се опитва да го прекъсне, – трябва да призная, че ти никога не си нарушил предписанията на нашия дворцов етикет. Ти никога на приеми не си казал на Зое нещо повече от обикновените учтиви фрази. Но очите ти, Аспарух, твоите очи те предаваха през цялото време. Да, да, не се опитвай да отречеш това! Очите ти следваха Зое неотлъчно на всички приеми. Но нека оставим това настрана и да се върнем на моя въпрос: знаеш ли къде е тя сега?

– Не – отговори Аспарух след кратко колебание. – Аз нямам никаква идея къде може да е Зое в момента. Ако знаех мястото, където тя се намира...

Аспарух спря и не довърши изречението.

– Аз съм сигурен, че ако знаеше мястото, където тя е в момента, щеше обезателно да бъдеш на път за там, пренебрегвайки напълно факта, че това би било без съмнение много опасно за теб. Е, добре, не очаквах, че ще знаеш нейното настоящо местоположение. Исках само да бъда сигурен.

Константин бавно отпи няколко глътки от своя сок и отбеляза:

– Този сок е прекрасен, не смяташ ли?

Без да дочака отговора на своя събеседник, той продължи:

– Аз имам още един въпрос и очаквам да получа съвсем откровен отговор от теб. Моят въпрос е много личен и може да те ядоса. Но моля те да запазиш хладнокръвие. Аз искам да ти помогна. Помни това през цялото време на нашия разговор, а също и след това! Каж ми сега, какви са нейните чувства към теб? Обича ли те тя?

Аспарух наистина започваше да се ядосва. Константин беше император, но това не му даваше право да се меси в неговите лични проблеми.

– Ти никога с нищо не си ми помагал и, което е още по-важно, никога не си правил някакъв опит да ми помогнеш с нещо. Затова аз много бих искал да знам защо казваш, че искаш да ми помогнеш и защо казваш това точно сега?

– Аспарух, Аспарух! Ти беше през последните четири години студент в нашата висша школа тук, в Константинопол. Тази школа е без съмнение най-добрата в света. Затова би трябвало да знаеш едно от най-важните правила за учтиво поведение както в цялото наше общество, така и в двореца. Запитаният трябва първо да отговори на зададения въпрос и чак след това да задава на свой ред въпроси, ако има таки-

ва. Аз трябва също да ти напомня, че това е не само правило за учтиво поведение, но и задължение при разговори с императора. Но въпреки всичко, аз не съм обиден, съвсем не съм обиден. Тази вечер ние двамата с теб сме участници в едно частно празненство. Освен това трябва да призная, че моите въпроси засягат твои лични проблеми и разбирам добре, че тези въпроси те разстройват. Въпреки всичко това аз те моля да отговориш на моя въпрос, както и на следващите въпроси, които смятам да задам. Аз пък на свой ред обещавам, че в края на нашия разговор ти ще знаеш защо искам да ти помогна и защо точно сега смятам да направя това. Ти трябва да бъдеш съвсем сигурен, че аз имам много голям шанс да ти помогна, защото не само съм братовчед на Зое, но също така и император, не забравяй това.

Аспарух трябваше да се съгласи, че последното твърдение на Константин е съвсем вярно. Само императорът имаше някакъв шанс да му помогне, ако въобще някой можеше да стори това. Но защо Константин трябваше отново и отново да му напомня, че е император? Аспарух имаше желание да помоли Константин да спре разпитването и да му разреши да напусне палата на Леон. Той си спомни обаче, за втори път през този ден, препоръката да бъде винаги учтив по време на контактите си с императора, която неговият баща Кубрат му беше дал преди отпътуването от Фанагория. Кубрат му каза тогава, че ако попадне в беда по време на престоя си в Константинопол, никой няма да бъде в състояние да му помогне от Фанагория. Затова Аспарух трябваше да отговори на въпросите, които Константин задаваше или се готвеше да зададе. Съществуваше и друга причина, много по-важна причина, в полза на едно такова решение. Аспарух знаеше много добре, че той нямаше абсолютно никаква друга възможност да преодолее трудностите, които имаше в момента. Наистина направи много опити да открие мястото, където Зое беше изпратена, но всички бяха безуспешни. Той не обичаше Константин, но нямаше друга причина да откаже неговото предложение за помощ. В същото време Аспарух не беше съвсем уверен, че императорът ще успее. Той знаеше, че твърдоглавието на членовете на фамилията на Хераклиус беше станало пословично в Константинопол и майката на Зое, Ирина, беше може би най-твърдоглавият представител на тази изключително надарена и винаги вярна на интересите на империята, но безкрайно упорита и вироглава фамилия. Ирина му каза, че той никога повече няма да види Зое. Тя обеща да направи всичко, което зависи от нея, за да предотврати всякаква среща между него и Зое в бъдеще. Ирина повтори много пъти, че Зое и той, Аспарух, няма никога повече да се срещнат и че тя има необходимите средства да попречи това да стане, ако той се опита да се бори срещу нейните реше-

ния. Това беше причината, поради която Аспарух се съмняваше, че Константин ще успее, но той нямаше да загуби нищо, ако се опиташе да получи някаква подкрепа от императора, независимо от факта, че беше почти сигурен, че даже и самият император няма да може да се справи с такъв сложен проблем. Разглеждайки внимателно всички тези аргументи, на Аспарух му стана постепенно ясно кое е най-доброто решение в дадената ситуация.

„Да, аз реших какво трябва да направя – мислеше Аспарух. – Не трябва да искам разрешение да напусна палата. Ще остана тук и ще продължа разговора. Аз искам да продължа дискусията“.

Докато Аспарух решаваше дали да остане или не, Константин чакаше търпеливо. Той леко се усмихна, когато Аспарух бавно повдигна глава и без колебание погледна към него. От израза на лицето на Аспарух императорът разбра, че принцът беше решил да сътрудничи в по-нататъшния разговор. Затова той не се учуди, когато чу Аспарух да казва:

– Да, Ваше величество, аз знам много добре, че Зое ме обича. Преди три седмици, или малко повече, тя ме увери, че споделя напълно моите чувства. Решихме, че на следващия ден аз ще посетя принцеса Ирина и ще я помоля да даде разрешение да се ожена за нейната дъщеря.

– Не е необходимо да се обръщаш формално към мен. Двата сме били много често заедно през твоя четиригодишен престой в Константинопол. Познаваме се много добре от висшата школа. Делили сме трудности и по време на някои от военните походи в Азия Минор. Най-накрая, нека да ти напомня още веднъж, че това е неофициално частно празненство.

– Извинявай много, Константин, но ти ми напомни само преди няколко минути за моите задължения, когато разговарям с императора.

– Бъди сериозен, Аспарух! Аз направих това само за да те убедя, че съм в състояние да ти помогна и, в по-голяма степен, за да те провокирам да участваш по-активно в нашата дискусия. Надявам се, че разбиращ това. Добре, кажи ми сега, какво стана на следващия ден?

– Отидох в палата на принцесата и учтиво я помолих да благослови нашия брак със Зое. В самото начало на разговора тя изглеждаше удивена, безкрайно удивена. Постепенно започна да става сърдита, все по-сърдита и по-сърдита. Накрая тя твърдо заяви, че този брак е невъзможен. Веднага след това заповяда да напусна нейния палат и никога да не се връщам там.

– И ти не направи ли опит да посетиш палата след този разговор?

– Опитих се няколко пъти да вляза в палата, за да говоря със Зое. Но служителите на Ирина не ми разрешиха да направя това. Скоро след това научих, че Зое не е вече в Константинопол.

– Какви аргументи използва Ирина, за да обясни защо е против твоя брак със Зое?

– Тя даже не се опита да даде някакво обяснение.

– Аха, но това е необичайно! Това е съвсем необичайно за нея! – Константин, който почти винаги запазваше пълно спокойствие, сега беше видимо доста възбуден. – Моята леля, която е една от най-образованите личности в империята, много обича да подкрепя с факти и аргументи всичко, което предприема. Тя е просто влюбена в логиката на обясненията, които дава, и би трябвало да ти обясни защо не можеш да вземеш Зое за жена. Аз не виждам никаква причина, абсолютно никаква причина за нейния отказ да даде обяснения. Това е странно за нея, много странно, но нека временно да оставим настрана липсата на обяснения и да се опитаме да открием, използвайки логически разсъждения, каква може да е причината за нейните възражения срещу вашия брак. Тя може би се страхува, че ти ще вземеш Зое във Фанагория.

Последното предположение на Константин беше фактически въпрос.

– Определено не – бързо отговори Аспарух. – Аз декларирах в самото начало на нашия разговор решението, което взехме със Зое. Ние решихме, че аз ще се опитам да направя кариера тук, в империята. Много се надявам, че имам шанс да успея, не смяташ ли?

– Имаш, имаш, това е съвсем сигурно.

– Във всеки случай нямам много големи възможности във Фанагория. Боя се, че въобще нямам никакви възможности там. Сигурен съм, че ти знаеш, че моят най-стар брат – Баян¹⁰, е фактическият владетел на моята страна сега, когато баща ми Кубрат реши, че желае да си почине след толкова много години, прекарани в неспирни борби за увеличаване на мощта на България.

Аспарух спря да говори, поколеба се за момент и след това продължи с нотка на горчивина в гласа си:

– И Баян не ме обича твърде много. Фактически той съвсем не ме обича. Страхувам се, че той може да реши да премахне мен и моите братя, както твоят баща направи с чичо ти Теодосиус¹¹.

¹⁰Баян: името на най-стария син на Кубрат. Баян е бил почти три години фактически владетел на Българската държава. След това той се е съгласил да управлява част от българите в една автономна област в рамките на Хазарската държава.

¹¹Теодосиус: брат на Констанс II, бащата на Константин IV. Теодосиус е бил първо принуден да стане монах и след това е убит по заповеди, дадени от Констанс II, който е искал да бъде сигурен, че неговите синове ще наследят трона на империята. Константин и неговите братя били официално обявени за съимператори на Констанс II. Константин е отнел титлите на своите братя и заповядал да им отрежат носовете.

Аспарух разбра веднага, че неговата последна забележка беше огромна грешка. Приятели го бяха предупредили, че Константин не обича да му напомнят за това престъпно деяние на баща му. Той беше забравил за предупрежденията. Сега беше късно да поправи грешката, бедата беше вече станала. Виждаше се, че Константин става все по-сърдит и по-сърдит. Аспарух съжаляваше много за своята нетактичност. Той не трябваше да споменава за жестокия начин, който бащата на Константин беше приложил, за да елиминира брат си и да осигури трона за своите синове – Константин и неговите братя. Аспарух не знаеше какво да направи, за да излезе от неловката ситуация, създадена от самия него. Постепенно обаче му стана ясно, че нищо не трябва да прави. С невероятни усилия Константин си възвръщаше постепенно самообладанието и ставаше отново спокоен.

– Никога в бъдеще не трябва да ми напомняш за това събитие – каза Константин. Той замълча и след кратка пауза продължи: – Но в твоя конкретен случай съм съгласен, че имаш известни основания да бъдеш предпазлив, ако смяташ да се върнеш в България. А сега, би ли ми казал какво смяташ да правиш, след като моята леля не желае да ти разреши да се ожениш за Зое?

– Аз все още не съм решил. Може би ще събера един достатъчно голям отряд оногундури¹², това са племената, от които произхожда баща ми, и ще стана командир на наемници или в армията на аварите¹³, или в някоя друга армия на една от всичките тези нови западни държави, които постоянно воюват помежду си.

– Ммм, не съм съвсем сигурен, че техните владетели ще бъдат в състояние да ти осигурят много високо заплащане. Ще трябва да се надяваш, че ще имаш голямо щастие и че ще извоюваш няколко блестящи победи, ако желаеш да станеш богат човек на стари години. Аз бих могъл да ти предложа нещо, което е много по-добро от живота като обикновен наемник в някоя от тези далечни и бедни варварски държави. Ти се прояви добре, много по-правилно е да се каже отлично, в битките срещу арабите по време на твоите летни ваканции. Аз мога да те ожена за моята братовчедка Зое и да ти дам голямо имение в една от темите¹³ в Азия Минор.

¹²Оногундури: името на водещите племена в българската държава по времето, когато Кубрат е бил неин владетел (в средата на седмото столетие).

¹³Авари: войнствен народ, който е създал силна държава в Панония (днешна Унгария) в края на шестото столетие. Държавата на аварите е била унищожена през деветото столетие.

¹³Теми: административни единици в Римската империя (Византия) през Ранното средновековие.

Освен това ще получиш високо офицерско звание с перспектива скоро да станеш стратег.

Това беше наистина много щедро предложение. Но защо Константин правеше едно толкова примамливо предложение и защо точно сега? Аспарух си спомни за широко разпространеното предубеждение, че човек трябва да се пази от гърците, когато те идват с подаръци.

– Много бих искал да зная защо правиш такова съблазнително предложение, след като току-що ти казах, че твоята леля е яростен противник на моя брак със Зое? По този начин ще имаш големи трудности в собствената си фамилия. Не виждам никакви причини за създаване на безпокойства заради представител на чужд народ.

– Аспарух, ти не си само представител на чужд народ за нашата фамилия, за всички потомци на моя велик пращадко Хераклиус. Ти си син на Кубрат. Твоят баща и Хераклиус бяха много големи приятели. Българската държава и нашата империя са били съюзници много пъти в миналото, но съюзът между нашите страни беше много заякчен през последните 40 или 50 години, след като Кубрат спечели великолепни победи, с наша помощ трябва да добавя тук, както срещу аварите, така и срещу тюрките¹⁴, отхвърляйки васалната зависимост и възстановявайки напълно единството и независимостта на България. Но победите на твоя баща бяха много полезни и за империята. Аварите вече не са наш сериозен противник. Да, Аспарух, нашите фамилии бяха тясно свързани в миналото и аз се надявам, че връзките между нас са все още много здрави. Това е причината твоят баща да те прати тук, в Константинопол. Ние, ти и аз, не сме приятели. Истината е, че поради една или друга причина двамата не се обичаме. Но кажи ми моля те, дали някога умишлено съм те наранил, физически или по някакъв друг начин?

– Не, ти наистина никога не си правил това, най-малкото не си го правил директно. Но винаги си демонстрирал, по много явен начин, твоето превъзходство. Това е досадно, много досадно!

– Престани с всичките тези глупости, Аспарух! Преди пет години ние бяхме, и в някакъв смисъл ние все още сме момчета. Аз съм две години по-възрастен от теб. Не е ли напълно естествено да демонстрирам факта, че съм по-голям, в отношенията ми с по-малки момчета? Кажи ми, не правиш ли и ти същото, когато контактуваш с момчета, които са с няколко години по-малки от теб?

¹⁴Тюрки: тюрките са създали огромна държава в северната част на Азия и източната част на Европа през шестото столетие. През седмото столетие мощта на тюркската държава започва да запада.

Аспарух трябваше да признае, че това е вярно. Константин никога не е бил враждебно настроен. Той никога не му е създавал неприятности, нито пряко, нито косвено. Но той винаги подчертаваше, с раздражителна гордост, отначало, че е един от съимператорите на баща си Констанс, а след това, през последната година, че е император. Все пак Аспарух реши, че щеше да бъде по-добре да не коментира по-нататък гордото държание на Константин.

– Е, добре, признавам, че си прав, но проблемът с леля ти остава. Аз вече ти казах, че тя е против този брак. Тя ми каза, че никога няма да ми разреши даже да се срещна със Зое. Трябва признаеш, че тя ще причини много проблеми.

– О, да, да, напълно съм съгласен! Както добре знаеш, тя е много горда дама, която много рядко променя решението, което е направила, даже когато самата тя разбере, че нейният избор е бил грешен. Но в нашата фамилия държавните дела винаги имат по-висок приоритет от личните желания. Това важи и за леля ми. В момента самото съществуване на империята е, както ти много добре знаеш, под огромна заплаха. Арабски отряди атакуват всяко лято нашите територии в Азия Минор. Много техни бойни подразделения започват даже да презимуват там, на наша земя. Ситуацията в Азия Минор става все по-отчайваща и поточайваща. Безредиците и вътрешните борби в арабския халифат са прекратени и положението на Муавия¹⁵, новия халиф на арабите, е вече много стабилно. Той е започнал, както сигурно си чул, да строи силна флота. След четири или пет години неговата флота ще стане достатъчно мощна и ще бъде в състояние да се бори успешно срещу нашата. Тогава арабите без съмнение ще обсадят Константинопол. Трябва да сме готови за тази титаническа битка. Всички наши военни ресурси трябва да се използват за защита на столицата и само за защита на столицата. Няма да имаме никаква възможност да изпращаме армии срещу аварите на северозападната граница или срещу варварски племена, които могат да нахълтат в нашите земи от североизток. Ние вече ангажирахме като федерати¹⁶ сръбски и хърватски племена за борба срещу аварите. Но това не е достатъчно. Българите трябва също да играят важна роля там, поне като потенциална заплаха за аварите. За-

¹⁵Муавия: знаменит арабски пълководец. Бил е отначало губернатор на Сирия, а след това халиф. Той е разбрал, че неговите армии имат шанс да завладеят Константинопол само ако притежават силна флота и обсадят столицата на империята както по суша, така и по вода.

¹⁶Федерати: племена или групи от племена, на които е било разрешавано да се заселят на териториите на империята, ако се съгласят да дават войници за римските армии.

дачата на българите и хазарите ще бъде да направят нашата североизточна граница сигурна, спирайки варварските племена, които напират постоянно от изток и североизток. Ще бъде много полезно, ако българите могат да отделят известен брой войници и да ги изпратят при теб, когато станеш стратег. Аз се надявам, че успех да те убеди защо имам нужда от теб и защо съм напълно готов да те подкрепя в усилията ти да намериш Зое и да се ожениш за нея.

– Арабите са без съмнение много страшни врагове на империята. Аз знам това много добре, защото съм участвал в няколко кампании срещу тях. Техните армии са силни и фанатизмът на техните войници, които винаги са готови да жертват живота си за победата, ги прави безпределно опасни в битките. Затова е напълно разбираемо, че ти си заинтересован да подсигуриш северните граници и да използваш всички твои армии за защитата на Константинопол. Аз съм сигурен, че твоята стратегия би могла да бъде успешна. Но това ще бъде вярно само при условие че всички участници в твоя план се съгласят да играят предложените от теб роли.

– Много се радвам, че виждаш някакви възможности за успех. Фактически това е нашият единствен шанс. За съжаление нямаме никаква друга възможност за ефективна защита. Затова трябва да се направи всичко необходимо за осъществяването на този план.

– Но както вече ти казах, поне едно условие трябва да бъде изпълнено. Твоят план ще успее само ако всички участници се съгласят да сътрудничат с теб и това условие създава проблеми. Ти знаеш много добре, че има една много сериозна пукнатина в твоята стратегия.

– Предполагам, че имаш предвид постоянните спречквания и войни между твоя народ и хазарите. Ти си съвсем прав. Това е най-голямата пречка в моите усилия да обезопася северните граници на империята. Но както българите, така и хазарите са били наши съюзници още от времето на моя праядо Хераклиус. Искам да те уверя, че нашата дипломация работи по този проблем.

– Много добре! Искрено ти желая успех. Но кажи ми, моля те, какво ще стане, ако аз приемам твоето предложение?

– Приятно ми е да чуя, че започваш да гледаш практично на нещата. Ако се съгласиш с мен, двамата ще подпишем документ, в който задълженията на всеки от нас са ясно формулирани. Аз ще имам три главни задължения. Първо, ще ти помогна да намериш Зое и да се ожениш за нея. Второ, ще те направя висш офицер в нашата армия и ще ти дам имение, подходящо за съпруг на принцеса на империята. Трето, ще ти дам титлата стратег след първата значителна победа над арабите. Ти ще обещаеш в замяна на това да бъдеш винаги лоялен на империята и

да направиш усилия да убедиш колкото може повече български наемници да се присъединят към нашата армия, за да се борят заедно с нас, под твоя команда, против арабите.

– На мен ми изглежда, че аз получавам много повече от теб, отколкото ти искаш от мен. Това е наистина едно много щедро предложение. Обещавам да го обмисля много внимателно. Би ли ми дал седмица, по-добре две, за обмисляне на моето решение.

– Не, Аспарух, не! Утре рано сутринта, о, правилно е да се каже днес рано сутринта, аз ще дам инструкции, преди да закуся, на хората от моята канцелария да приготвят чернова на документа, който ни е нужен. На следващия ден ще прегледам внимателно черновата, ще внеса моите поправки и ще я пратя на теб да внесеш предложения за корекции и коментари. На третия ден хората от канцеларията ще внесат всички поправки, направени от нас, и документът ще бъде готов преди обяд. Ти ще дойдеш в двореца и ще обядваш заедно с мен. Веднага след обяда ние ще подпишем договора. Сигурен съм, че този договор ще бъде полезен и за двамата.

Аспарух не беше съвсем доволен, защото Константин отново и както винаги безцеремонно му даваше заповед кога точно да дойде и да подпише споразумението, но той беше съвсем сигурен, че нищо не може да се направи.

„Константин е типичен представител на тази горда фамилия, фамилията на Хераклиус – мислеше Аспарух. – Той не ми даде никаква възможност да направя каквото и да е възражение. Но въпреки всичко най-важното в настоящата ситуация е да намерим Зое и Константин изглежда уверен, че ще може да реши този проблем. Но какво ще стане, ако той не успее? Аз трябва да бъда сигурен. Тази ситуация трябва да бъде спомената в договора“.

– Както вече ти казах, твоите условия са много добри за мен. Но всички тези обещания, които ми даваш, ще имат някаква стойност за мен, ако успеем да намерим Зое и само след като аз се ожена за нея. Може би е добре да бъде ясно отразено в твоя документ, че договорот ще бъде валиден само след като моят брак със Зое бъде сключен.

Константин отново започна да се смее с този толкова рядък за него дружелюбен израз на лицето.

– Много пъти съм чувал, че твоят баща Кубрат е изключителен майстор при водене на преговори. Но трябва да призная, че неговият син е също много голям майстор. Добре, ние ще включим такава клауза в нашия договор. Договорът ще бъде валиден само ако намерим Зое и само след като ти се ожениш за нея.

– Големият въпрос е как да я намерим.

– Аз мисля, че това няма да бъде много трудно. Едно от възможните действия на леля ми е да изпрати Зое в някое от своите имения. Ако това е така, ще трябва просто да изпратим войници във всички имения на леля ми със заповед да доведат Зое в двореца ми. Проблемите стават много по-трудни, ако Зое е скрита тук, в столицата. Боя се, че леля ми е направила точно това. Жителите на Константинопол, както ти добре знаеш, надхвърлят шестстотин хиляди. Не е никак лесно да се намери човек, скрит в този огромен град. Но не се безпокой. Ние ще решим и този проблем. Ако моята братовчедка е в столицата, тогава тя е съвсем сигурно в къщата на някой стар и вече пенсиониран служител на леля ми. Ще трябва да намерим къщата на този служител. Можем, разбира се, да разпитаме всички служители в палата на Ирина. Пари, заплахи и изтезания биха могли да помогнат в усилията да открием къде е Зое, но аз се съмнявам. Повечето от старите служители са много верни на своите господари и моята леля знае отлично как да избира своите служители. Ситуацията е всъщност много по-сложна, защото се страхувам, че съвсем малко служители, един или двама, знаят къде е Зое сега. Докато ние разпитваме служителите, Ирина без съмнение ще премести дъщеря си на друго място, преди да сме започнали да разпитваме този служител, който знае мястото, където Зое е скрита. Но ще решим и този проблем. Вярно е, че разпит на служителите няма да помогне, но има и други средства. Леля Ирина поддържа, без никакво съмнение, контакт с дъщеря си. Ще трябва да държим под наблюдение нейния палат и аз съм сигурен, че тя ще изпрати след няколко дни някакво съобщение на Зое. Моите хора ще проследят вестносеца и ще намерят Зое по този начин.

– Твоята леля може да ни създаде големи трудности даже и ако успееш с този план.

– Както вече ти казах, знам много добре, че тя може да продължи да създава проблеми. Но аз съм сигурен, че когато Зое е вече омъжена за теб и когато аз обясня колко е полезен този брак за империята, тя ще те признае за зет.

– Добре, да се надяваме, че ти си прав.

Аспарух каза това, но беше ясно, че не е много убеден, че всички трудности ще бъдат преодоленни по този начин. Константин забеляза неговите съмнения и побърза да каже:

– О, аз съм напълно сигурен, че всички проблеми ще бъдат разрешени, след като намерим Зое. Но не мога да разбера защо нейната майка е против този брак. Този въпрос ме безпокои извънредно много, защото тя няма никаква причина да бъде против вашия брак. Твоят баща и моята леля бяха и все още са много големи приятели. Кубрат ти даде

препоръчителни писма до Ирина, когато те изпрати да дойдеш в Константинопол. Преди пет години, когато ти пристигна тук, живя почти една година в нейния палат, докато се подготвиш за занятията във висшата школа. Не мога да разбера причината за този отказ, при условие че ти си се съгласил, както вече ми каза, да останеш в империята. Много по-естествено би било тя да дойде при мен и да ме помоли да ти дам някаква добра служба.

– Но няма ли закон, който забранява римска принцеса да бъде дадена за жена на варварин?

– Такъв закон фактически няма, но вярно е, че по традиция не разрешаваме бракове между принцеси, които са от семейството на императора, и принцове от други страни. По този начин се стремим да предотвратим появата на силни чуждестранни претенденти за трона на империята. Но в твоя случай такава опасност не съществува. Моят баща и Ирина бяха много добри приятели. Ние двамата, тя и аз, сме също много близки приятели. Аз обичам да обсъждам държавни дела с нея и ценя много нейните съвети. Аз я наричам леля, но в действителност тя е моя далечна родственица. Ти сигурно знаеш, че Ирина е внучка на Теодора, най-малката сестра на моя праядо Хераклиус. Това значи, че майката на Ирина и моят дядо Константин са първи братовчеди. Тя и моят баща Констанс са втори братовчеди. Аз наричам Зое братовчедка, но ние сме всъщност само трети братовчеди. Както виждаш, нито съпругът на Зое, нито нейните синове могат да имат сериозни претенции за трона, въпреки че тя е истинска принцеса. Даже и ако моят син умре и не ми се родят други синове, пак ще има няколко по-близки мои родственици, които ще претендират за императорското звание. Моята леля Ирина знае това много добре. Затова съвсем сигурно е, че тя отказва да даде разрешение за този брак не защото мисли, че ти като съпруг на Зое може да станеш опасен за империята, а поради някаква друга причина. Както вече ти казах, най-важният въпрос е защо тя, въпреки всички разумни доводи, е против този брак. Не мисля, че ние ще можем да намерим отговора на този въпрос тази вечер, но съм абсолютно уверен, че правилният отговор ще ми даде някаква много ценна информация. Аз ще продължа да работя върху решението на този проблем.

Константин направи пауза. Ясно беше, че обмисля различни възможни отговори на въпроса, който очевидно го безпокоеше много. Но скоро Аспарух разбра, че императорът не може да намери удовлетворително решение. Той махна отчаяно с ръка и смени темата на разговора:

– За мен е много важно, че моята братовчедка желае да се омъжи за теб. Аз наистина много се зарадвах, като чух от теб, че няма да има проблеми със Зое. Ако това не беше така, ние можехме, разбира се, да

се опитаме да я принудим да се омъжи за теб, но това нямаше да бъде никак лесно, защото тя е почти толкова твърдоглава и упорита, колкото е и нейната майка. Аз не искам да я заведа в църквата и да я чуя да казва не, когато свещеникът я пита дали желае да те вземе за съпруг. И съм почти сигурен, че точно това щеше да стане, ако тя не те обичаше. Ти се досещаш, че ако това стане, църквата ще се обяви категорично против брака. Даже и в такъв случай аз мога да принудя някой свещеник да ви ожени, но това ще създаде трудности. Не желая да имам проблеми с църквата. Имам нужда, и това е много важно, също и от църквата във връзка с моите усилия да подготвя солидна защита срещу арабите. Църквата е богата и бих могъл да получа много съществена помощ от нея. Ето защо не искам да създам такава нелепа ситуация, каквато създаде моят праядо Хераклиус, когато се ожени за своята племенница Мартина¹⁷.

Аспарух знаеше много добре, че неговият баща Кубрат е подкрепял много силно Мартина и нейните синове, но не беше много уместно да споменава за това точно сега. Много хора вярваха, че Мартина е отровила дядото на Константин, който беше син на Хераклиус от неговата първа съпруга Евдокия и името на когото беше също Константин, опитвайки се без успех да запази трона за своите собствени деца.

– Отлично – продължи Константин. – Аз съм много доволен от резултата на нашия разговор. Трябва също да кажа, че много се радвам, че се съгласи да сътрудничиш с мен; след като се ожениш за моята братовчедка, разбира се. Сега аз напускам празненството. Както ти казах, очаквам да обядваш с мен в двореца след три дни, всъщност правилно е вече да кажа след два дни. Искаш ли да ти дам няколко от моите телохранители да те придружат до къщата, в която живееш?

– Благодаря много, но аз нямам нужда от телохранители. Този квартал на столицата, който е съвсем близо до твоя дворец, е много тих и спокоен. Ще бъда въкъщи след не повече от десет минути.

– Човек никога не може да бъде съвсем сигурен в тези турбулентни времена, но ти си вероятно прав. Много добре, ще се видим след два дни.

Константин излезе от стаята. Аспарух подозираше, че императорът ще поръча все пак на някои от своите телохранители да го следват дискретно, но това съвсем не го безпокоеше. Той постоя няколко минути

¹⁷*Хераклиус и Мартина: Хераклиус се е оженил за своята племенница Мартина. Църквата е била против този брак. Гражданите на столицата, вероятно силно подстрекавани от представители на църквата, също се противопоставили на брака на своя император. Хераклиус е имал големи проблеми с църквата след брака си с Мартина.*

сам в стаята, мислейки за неочакваното, но много примамливо предложение, което получи от Константин. След малко също напусна стаята, отиде при Леон и му благодари много учтиво за неговата любезна покана да дойде на едно толкова хубаво и интересно празненство. След това, напускайки палата, Аспарух си мислеше не без известна доза на удоволствие:

„Съвсем сигурно е, че Константин не беше прав, когато ми каза, че не знам как да се държа във висшето общество на столицата. Въпреки всичко аз съм научил много добре всички норми за изискано поведение в най-доброто училище на Константинопол и тези четири години, които прекарах там, съвсем не са просто загубено време“.

Ясно беше, че Аспарух напускаше палата на Леон в отлично настроение.

2. Нападение на улицата

Септемврийската нощ беше тиха и прекрасна. Не се чувстваше никакъв вятър и беше топло, но не и горещо. Небето беше напълно безоблачно. Луната бе в период на пълнолуние, но въпреки това беше съвсем тъмно почти навсякъде, защото високите дървета и сгради засенчваха напълно улиците. В този късен час – беше около три часа през нощта – нямаше никакви хора по улицата, освен връщащия се от палата на Леон Аспарух. Той вървеше много бавно и нито се интересуваше от това, което ставаше наоколо, нито се оглеждаше, за да види как да намери правилния път. Ясно беше, че познаваше много добре тази част на столицата, където беше живял през последните почти пет години.

Аспарух мислено си повтаряше, отново и отново, всички подробности от дългия разговор с Константин. Лицето му често ставаше загрижено, но той още по-често се усмихваше. Може би все пак имаше някакъв шанс да се ожени за Зое. Константин беше съвсем уверен, че ще успее да я намери. Перспективата за голямото имение в Азия Минор, където той ще живее заедно със Зое, беше прекрасна. Сцената от края на празненството, когато Константин му обеща всичко това, преминаваше много пъти през главата му. Но тези хубави изгледи за бъдещето се преплитаха и с известна горчивина, причинена от многото въпроси, отговорите на които той не знаеше:

„Защо Константин предложи това споразумение точно сега? Не е ли вече много късно? Защо той не направи такова предложение преди един месец? Ако това беше станало, преди Зое да бъде изпратена Бог знае къде, тогава всичко щеше да бъде по-лесно, много, много по-лесно“.

Но отново и отново Аспарух стигаше до извода, че в настоящия момент най-важно беше да открият къде е Зое. Той започваше да вярва, че това ще бъде възможно. Константин въобще не се съмняваше, че намирането на Зое може бързо да се осъществи, и неговите аргументи бяха много убедителни. Явно беше, че императорът беше анализирал много внимателно ситуацията преди тяхната среща. Той беше също така отлично ориентиран за отношенията между, Аспарух и Зое. Но фактът, че Константин беше предварително толкова добре информиран, беше също и доста обезпокояващ. Още веднъж Аспарух си задаваше въпросите, които възникнаха за първи път по време на разговора с Константин:

„Защо Константин направи своето толкова примамливо предложение точно сега? Всички негови аргументи за крайно опасното положение на империята и за огромната арабска заплаха са, разбира се, верни, абсолютно верни. Но състоянието на империята не се е променило твърде много през последните две-три години и определено не през последните два-три месеца. Защо императорът предложи своята помощ точно на празненството, организирано от Леон, на което аз бях много настоятелно поканен, едва ли не задължен, да присъствам?“

Беше много неприятно, че не можеше да намери удовлетворителни отговори на тези въпроси. Може би това нямаше никакво значение. Но Аспарух чувстваше интуитивно, че беше много важно да намери правилните отговори. Все пак той се отказа да търси отговорите на своите въпроси и пак започна да мисли за Зое и за прекрасната възможност скоро да се ожени за нея с помощта на Константин.

„Константин ще намери, разбира се, мястото, където тя е скрита. След като се оженим, ние, Зое и аз, ще отидем в това имение, което Константин обеща така любезно да ми даде. Положението в Азия Минор е много неспокойно поради тези ужасни и непрекъснати набези на арабски отряди, но аз ще бъда в състояние да защитя както нея, така и имението. Всичко ще бъде наред и ние ще бъдем...“

Тук красивите мечти на Аспарух бяха прекъснати по най-груб начин. Той беше хванат едновременно от няколко много силни ръце. Една от ръцете държеше здраво устата му. Той не можеше да вика за помощ. Опита се да се съпротивлява, но нападателите бяха поне трима и бяха много яки мъже. Докато Аспарух правеше отчаяни усилия да се освободи, той дочу един много познат глас да шепне в ухото му:

– Спокойно, Аспар, спокойно! Много те моля, успокой се! Ние сигурно ще ти причиним болка, ако продължиш да се съпротивляваш така яростно. Всичко е наред. Повярвай ми, Аспар, много скоро ще се убедих сам, че всичко е наред.

Аспарух беше крайно изненадан. Той беше наричан Аспар само от членовете на своята фамилия във Фанагория и гласът, който шепнеше, беше определено този на Органа – неговия учител и ръководител, преди да дойде в Константинопол. Органа беше внук на знаменития чичо на Кубрат, чието име бе също Органа, и следователно той беше втори братовчед на Аспарух. Неговият дядо придружаваше Кубрат по време на неговото първо пътуване до Константинопол през 619 година и беше удостоен там с титлата Патриций на Империята. Дядото на Органа беше напълно заслужил тази титла – една от най-високите благороднически титли на Римската империя – главно поради две причини. Първо, той успя убеди своя племенник, който беше малко момче на дванадесет години по това време, да приеме християнството заедно с всички първенци на своя род, рода Дуло¹⁸. Второ, той се съгласи да започне, заедно с Кубрат, борба срещу аварите за отхвърляне на васалната зависимост на българската държава. Тази втора причина беше много по-важна за римляните в този много труден за тях момент, когато Хераклиус беше яростно атакуван едновременно от перси и авари. Аспарух беше чул, че преди три години неговият братовчед беше придружил баща му до северната част на България, когато Кубрат реши да остави фактичкото управление на страната на най-големия си син Баян, който беше наричан от Аспарух и другите си братя Бат¹⁹ Баян.

„Но – мислеше Аспарух, след като спря да се съпротивлява, – какво прави Органа в Константинопол? Не, невъзможно е да срещна моя наставник и учител тук. На мен ми казаха, че той е някъде далеч на север заедно с баща ми. И ако Органа е решил поради някакви причини да посети столицата на империята, защо неговите хора, те са най-малко трима, ме нападнаха? Дали не сънувам? А може би съм изпил повече, отколкото трябва, вино на празненството?“

Тримата нападатели продължаваха да го държат здраво. Четвърти човек се появи отнякъде. Той бързо и ловко взе дългото наметало на Аспарух и шапката му. След това се загърна добре с наметалото, сло-

¹⁸Дуло: името на управляващата династия в България през седми век. Не е съвсем ясно кога тази династия е започнала да управлява страната. Напоследък някои историци твърдят, че династията Дуло е взела властта през 165 година. Това твърдение се извежда от знаменития Списък на българските владетели. По-вероятно е династията Дуло да е започнала да управлява България много преди 165 година, още по времето на легендите, когато нейният основател Авитохол е бил отгледан от сърна. Трябва да се отбележи също, че Дуло е и името на целия род, към който принадлежат българските владетели от седмия век.

¹⁹Бат: думата „бате“, понякога съкращавана на бат, все още се използва в България, когато по-млади братя и сестри се обръщат към по-възрастни братя.

жи шапката на главата си и бавно започна да върви към къщата, в която Аспарух живееше. Никой нищо не каза по време на тази операция. Всичко беше много добре приготвено предварително. Когато четвъртият човек изчезна в тъмнината, Органа пошепна на останалите да поотпуснат малко задържания. След това той каза тихо на Аспарух:

– Сега ще те освободим. Но надявам се, че след това ще бъдеш достатъчно умен да не започнеш отново да се бориш срещу нас или да викаш. Сигурен съм, че много скоро ще бъда в състояние да ти обясня причината за нашите действия, които са, без съмнение, много странни за теб. Но нека първо да видим дали човекът, който облече твоите дрехи, ще стигне без проблеми до къщата, в която живееш. Аз имам подозрения, че...

Органа не успя да завърши изречението. Те чува викове и звън на мечове. Ръкопашен бой беше започнал на не повече от тридесет метра от мястото, където стояха. Органа заповяда на тримата, които все още държаха Аспарух, да изтичат и да помогнат на своя другар. След това той каза на Аспарух:

– Надявам се, че те не ти причиниха големи болки. Тези млади войници са страшно силни. А сега мисля, че трябва бързо да отидем там и да видим какво е станало. Както вече казах, ти заслужаваш някакви обяснения, но ще трябва да почакаш още малко.

Органа тръгна към мястото, където неговият четвърти войник беше нападател. Там всичко беше вече спокойно. Все още не напълно сигурен дали това не беше само лош сън, Аспарух го последва. Той направи това, без да задава въпроси, точно така както изпълняваше заповедите на Органа във Фанагория, когато беше малко момче и Органа беше негов наставник. Беше много тъмно, но въпреки това бързо намериха четиримата войници. Органа разгледа внимателно мястото, но там нямаше никого освен неговите войници. Органа изглеждаше много разочарован.

– Не успяхте ли да хванете някого от нападателите?

– Не, Ваше благородие – каза човекът, който беше взел наметалото и шапката на Аспарух, – те хвърлиха своите ножове срещу мен и след това тръгнаха към мен с извадени мечове. Започна схватка, но когато започнах да викам на помощ моите другари, атакуващите избягаха, преди те да дойдат тук.

– Вярно ли е това, което ми казваш? Хвърлиха ли нападателите ножове срещу теб? Не мога да повярвам, че са използвали такъв подход. Това е невъзможно, това е съвсем невъзможно!

– Да, Ваше благородие, те хвърлиха ножове срещу мен. Много правилно беше да ме посъветвате да облека желязна ризница. Не мисля,

че щяхте да ме намерите жив, ако не бях направил всичко така, както ме посъветвахте.

– О, аз не очаквах такива действия, съвсем не ги очаквах. И съм абсолютно уверен, че тя също ще бъде много изненадана.

Тези думи не бяха отправени към никого от присъстващите. Това беше явен знак, че Органа беше силно шокиран. Но той веднага се овладя.

– Трябва бързо да напуснем това място – каза Органа на своите войници. – Нощните стражи много скоро ще пристигнат, може би много по-скоро, отколкото очакваме. Не трябва да ни намерят тук, в никакъв случай не трябва да ни намерят тук. Тръгвайте бързо и се предвижвайте съвсем безшумно. Ти – Органа говореше сега на Аспарух, – ти ще дойдеш с нас. Това място е от сега нататък много опасно за теб. Сигурен съм, че вече си разбрал добре това.

Войниците веднага започнаха да се движат по една странична улица в посока към морето. Органа хвана Аспарух за ръка и двамата ги последваха заедно. Ясно беше, че Органа беше свършено прав за нощните пазачи. Те чуха бързи стъпки и видяха, че няколко римски войници се приближават с фенери към мястото, където бяха само преди няколко секунди. Римляните продължиха, без да спират, към къщата, където живееше Аспарух. Скоро изчезнаха в тъмнината. Органа и останалите продължиха да вървят бързо, почти бягайки, към брега на Босфора. Аспарух ставаше все по-нервен и по-нервен. Той беше също и сърдит, когато попита Органа:

– Ще ми кажеш ли най-после къде отиваме?

За първи път след нападението на улицата Аспарух проговори. Всичко стана почти светкавично бързо. Не бяха минали повече от пет минути от момента, когато той беше нападнат, и досега просто следваше Органа, както беше свикнал да прави това, преди да дойде в Константинопол. Органа не отговори на неговия въпрос и това направи Аспарух още по-несигурен и още по-нервен. Той се питаше:

„Защо Органа действа по този начин? Какво значи всичко това?“

Той не можеше да намери отговорите на тези въпроси. Това започна да го ядосва. Постепенно младежът съвсем се разгневи. Въпреки това реши, че ще бъде по-разумно да се опита спокойно да обясни, че трябва да му бъде разрешено да се върне вкъщи.

– Аз бях на празненство. Сега съм много уморен. Трябва да се върна у дома си и да си почина. Защо не ми разрешавате да направя това? Можем да говорим за вашата мисия след това, може би утре.

Този път Органа реши да отговори на неговия въпрос:

– Не се дръж като глупаво момче, Аспар. От това, което видя и чу, би трябвало да ти стане свършено ясно, че ти никога нямаше да успе-

еш да стигнеш до къщата, в която живееш. Нещо повече – съвсем сигурно е, че щеше да бъдеш убит, ако ние не бяхме се намесили, тъй като ти, идвайки от празненство, не носиш никаква ризница. Ако анализираш всичко, което се случи, използвайки логическия подход, на който съм те учил, лесно ще стигнеш до извода, че трябва да ни благодариш за спасяването на живота ти, но можем да отложим също и това. Скоро ще стигнем до безопасно място и там ще можем спокойно да обсъдим всички събития през тази нощ, както и някои други неща. Трябва да призная, че и аз не разбирам напълно смисъла на това, което се случи преди малко. Бях приготвен за нещо друго, за нещо съвсем друго. Но сега трябва да пазим тишина.

Аспарух трябваше да признае, че Органа беше прав. Човекът, който взе неговите дрехи, беше нападнат. Той не беше убит само защото носеше яка желязна ризница.

„Но защо тези нападатели се опитаха да ме убият? О, това е нов труден, много труден, въпрос! И на този въпрос не мога да отговоря. Боя се, че броят на трудните въпроси става вече прекалено голям“, мислеше Аспарух.

Продължиха да вървят. Аспарух скоро разбра, че приближаваха до една от крепостните порти.

„Органа ще има трудности, когато стигнем до крепостните порти – реши Аспарух. – Нощно време не е никак лесно да се мине през портите. Началникът на стражата ще иска без съмнение да се каже паролата“.

Но оказа се, че Аспарух не беше съвсем прав. Началникът на стражата наистина попита за паролата, но това не причини никакви проблеми. Органа му каза нещо и за огромно изумление на Аспарух веднага им беше разрешено да минат през портата. Малката група беше сега съвсем близо до брега. Когато стигнаха до водата, Аспарух видя, че една лодка ги чакаше там. Той стана пак сърдит:

– Органа, ако ти си решил да ме закараш веднага във Фанагория, трябва да ти кажа, че не желая да дойда с теб и че няма да дойда с теб. Аз не искам да се връщам в България, поне засега не искам да правя това.

– Аз щях да бъда много щастлив, ако беше толкова лесно да започнем пътуването за България – промърмори на себе си Органа и след това каза на Аспарух. – Не, Аспар, за нещастие не е възможно да отплаваме директно за Фанагория.

Тук не беше много тъмно, защото нямаше нито дървета, нито сгради, и пълната луна светеше нежно от безоблачното небе. Сега Аспарух можеше ясно да види лицето на Органа. Беше очевидно, че неговият братовчед беше много загрижен.

– Военните кораби на империята ще ни спрат много бързо – Органа продължи обясненията си. – Аз ще бъда арестуван и ти ще бъдеш отведен при императора.

– Аз нямам нищо против това да видя Константин още веднъж тази вечер. Но защо мислиш, че ти ще бъдеш арестуван? Ти си внук на патриций на империята и всички в императорския двор те познават много добре. Моят баща те е изпращал много пъти с важни мисии тук. Чувам отлични оценки за твоята роля в преговорите, които си водил – тук Аспарух спря, помисли малко и след това попита. – Органа, кажи ми, направил ли си нещо лошо този път?

– Моля те, Аспар! Тази история е дълга, много дълга. Сега нямаме време, нямаме никакво време. Нощните пазачи ще бъдат тук след не повече от две или три минути.

– Не се страхувам от нощните пазачи, Органа. Ти може да си направил нещо против тукашните закони, може и да не си. Не знам това, но сигурно знам, че не съм нарушил законите. Между другото, аз съм уверен, че ти също не си направил нещо лошо.

– Престани да говориш глупости, Аспар. Нека преди всичко да отидем някъде, където няма да бъде опасно да прекараме остатъка от нощта. Там ще ти обясня всичко. След това ти сам ще решиш как ще действаш в бъдеще, обещавам ти това. Но моля те, нека да напуснем веднага това място. Повярвай ми, много е опасно и за двама ни да останем тук.

3. На борда на кораба

Скоро шестимата, Аспарух заедно с Органа и своите четирима войници, се качиха в лодката. Пет здрави мъже, облечени в бяло, ги чакаха там. Ясно беше, че бяха моряци. Четирима от тях налегнаха здраво греблата, последният се зае с управлението и лодката започна бързо да се отдалечава от брега.

След около половин час се доближиха до един голям кораб. Там ги чакаха. Въжена стълба беше бързо спусната и войниците започнаха да се изкачват към палубата. Когато бяха вече на борда, Органа прошепна на Аспарух:

– Сега е твоят ред.

Без да каже дума, Аспарух започна да се катери нагоре. Той явно не беше свикнал да се качва на кораб по въжена стълба, но все пак успя да се справи доста успешно с тази задача. Скоро и Органа беше също на борда. Един висок и снажен офицер ги посрещна там. Аспарух предпо-

ложи, че това е капитанът на кораба. Органа очевидно познаваше много добре офицера и започна веднага да говори с него:

– Стратис, имаше ли някакви проблеми, докато ни очакваше?

– Не, Ваше благородие, аз нямах никакви проблеми, абсолютно никакви проблеми. Всичко наоколо беше много спокойно. Наблюдавах внимателно движенията на бойните кораби, както вие ми наредихте, но не забелязах никакви необичайни маневри.

– Това е отлично. Сега ние, този млад човек и аз, искаме да си починем няколко часа.

– Всичко е вече приготвено, Ваше благородие. Аз лично ще ви заведа до вашата каюта. Моля ви да ме последвате.

– Един момент, Стратис – спря го Органа и се обърна към своите войници. – Вие също трябва да отдъхнете малко след всички тези трудности, които имахме. Намери някакво място, където моите хора ще могат да си починат – добави той, говорейки сега на капитана.

– Ще бъде направено, Ваше благородие – беше отговорът на капитана.

Аспарух и Органа бяха заведени от капитан Стратис в една малка, но много уютна каюта. Той ги попита дали желаят да вечерят или да получат нещо за пиене. Органа отклони вежливо предложението и капитанът ги остави сами.

Няколко минути Аспарух и Органа запазиха мълчание. Аспарух наблюдаваше внимателно своя братовчед. Органа беше на двадесет и шест години, с тъмни коси и черни очи. Той беше добър войник и беше участвал като командир на конен полк в няколко сражения срещу хазарите. Но много по-ефикасно беше да бъде използван като съветник на кана-субиги и в дипломатически мисии. Преди около десет години Органа също беше учил във висшата школа на Константинопол. Докато Аспарух мислеше за всичките тези неща, едновременно анализираше мислено въпроса:

„И каква е неговата настояща мисия тук, в столицата на империята? Е, добре, отговорът е доста лесен: да ме заведе във Фанагория, разбира се“.

Аспарух въздъхна и реши да започне разговора.

– Ти обеща да ми обясниш всичко, когато пристигнем на безопасно място. Мисля, че тук, на този кораб, сме на такова място и много се надявам, че ще ми дадеш сега удовлетворително обяснение за твоите много странни действия.

– Не е ли по-добре да си починем сега? Ти имаш нужда от сън. Утре ще имаме достатъчно време да поговорим за моите действия, които ти наричаш много странни.